

T.C. DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞININ ÇOCUK KİTAPLARI YAYINLARINDAN “İNANIYORUM SERİSİ” ÜZERİNE BİR İNCELEME*

Halise Kader ZENGİN**

Öz

Bu çalışmada T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın çocuk dinî kitapları üzerinde bir analiz gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın temel sorusu “T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı çocuk dinî kitaplarından İnanıyorum Serisi çocuklara göre midir?” Bu ana soruya bağli olarak; İnanıyorum Serisinde hangi konular işlenmektedir?, Dinî gelişim açısından çocuklara uygun olmayan anlatım ve kavramlar var mıdır? Sorularına cevap aranmıştır. Nitel desenli içerik analizine dayalı bir çalışma sonucunda eserlerin muhtevası, yapılan yanlış yönlendirmeler, gelişimle bağdaşmayan davranış içerikleri, dinî gelişim açısından anlaşılması güç içerik ve kavramlar şeklinde bulgular sıralanmış ve yorumlanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: T.C.Diyanet İşleri Başkanlığı, Çocuk, Dinî Yayınlar, İnanıyorum Serisi.

Abstract

An Analysis on The Children's Books by the Department of Religious Affairs of Turkey (From The Series, “I Believe in ...”)

In this study, an analysis has been conducted on the religious books for children published by the Department of Religious Affairs in Turkey. The basic question to ask here is whether (from the series “I Believe in”) these books are appropriate for children or not. In connection with this question, which topics have been dealt with the series for children, called “I Believe in ...”? Are there any topics or concepts which are religiously inappropriate for children? These questions were tried to have been answered. As a result of this study based on qualitative (pattern) text analysis, the content of these works, the misleading information, the content with discrepancies for children's devel-

* Bu makale, III. Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu'nda (05-07 Ekim 2011) sunulan “T.C. Diyanet İşleri Başkanlığının Çocuk Kitapları Üzerine Bir İnceleme” başlıklı bildirisinin üzerinde çalışılarak geliştirilmiş halidir.

** Yrd. Doç. Dr., Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri (Din Eğitimi) Ana Bilim Dalı, kzengin@divinity.ankara.edu.tr

opments, and other concepts and items difficult to understand and interpret in terms of religious development have all been taken into account and dealt with.

Keywords: Department of Religious Affairs in Turkey, Children, Religious Publications, “I Believe in ...” Series.

Giriş

T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı, Müslüman toplumun inanç, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmekle görevlidir.¹ Çok sayıda birimle çalışan Başkanlık bu görev ve sorumlulukların bir kısmını bünyesinde bulunan Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü'nün faaliyetleri ile gerçekleştirmektedir. Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü “Toplumu din konusunda aydınlatmak amacıyla gerçek ve elektronik ortamda basılı, sesli ve görüntülü eserler hazırlamak, hazırlamak, bunları inceleyerek yayımlamak, süreli yayınlar yapmak ve gerektiğinde ücretsiz yayın dağıtmak, dinî bakımdan daha teferruatlı incelenmesi gereken eserleri Din İşleri Yüksek Kurulunun olumlu görüşünü aldıktan sonra yayımlamak” (6002 Sayılı Kanun) la görevlidir.

Dini Yayınlar Dairesi çeşitli yaş gruplarına yönelik yayın faaliyetleri arasında çocuk ve gençlere yönelik yayın yapmayı da yayın politikası ve hedefleri arasında zikretmektedir. (<http://www.diyamet.gov.tr/yayin/default.asp> (erişim 20.09.2011)). Bu bağlamda Başkanlık ilk defa çocuklara yönelik 1972 yılında iki eser yayınlamıştır. Bunlardan birisi Cahid Yazar'ın *Allah Zulme Razı Olmaz* diğeri Rıza Akdemir'in *İnci Taneleri (Manzum)*'dir.² Başkanlık 1979 yılında da Diyanet Çocuk Dergisi'ni yayınlamaya başlamış ve bu süreli yayını çıkarmaya halen devam etmektedir. 1972-2010 yılları arasında toplam 219 eser yayınlanmıştır.³

1 Geniş bilgi için bk. 1965 tarihli 633 sayılı “Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun”.

2 1972 yılında 2, 1974 yılında 21, 1975 yılında 1, 1979 yılında 1, 1980 yılında 1, 1981 yılında 10, 1982 yılında 17, 1984 yılında 5, 1986 yılında 1, 1987 yılında 3, 1988 yılında 2, 1990 yılında 1, 1991 yılında 2, 1992 yılında 5, 1995 yılında 1, 1996 yılında 6, 1997 yılında 17, 1998 yılında 14, 1999 yılında 1, 2000 yılında 5, 2001 yılında 11, 2002 yılında 20, 2003 yılında 3, 2004 yılında 9, 2005 yılında 4, 2006 yılında 2, 2007 yılında 13, 2008 yılında 16, 2009 yılında 15, 2010 yılında 10, (http://www.diyamet.gov.tr/yayin/sd_dizilerine.pdf (erişim 20.09.2011)).

3 Çocuk yayınları konusunda değerlendirmede bulunan Bulut, Başkanlığın çocuk yayınları açısından en zayıf dönemini 1991-2000 yılları arası kabul etmekte ve bunun nedenini daha önce çocuk dergilerinde yayınlanan hikâye ve çizgi romanların bu tarihlerde çocuk yayını olarak kitaplaştırılmasında görmektedir. Geniş bilgi için bk. (Bulut 2001: 63).

Çocuklara yönelik yazılmış eserler, yetişkinler muhatap alınarak hazırlanan yapıtlardan ayrılmakta ve “çocuk edebiyatı” alanına dâhil edilmektedir.⁴ Bu anlamda çocuk kitapları, olay, olgu ve durumların sanatçı bakış açısıyla yorumlandığı eserlerdir. (Sever 2010: 20) Sever’e göre fen bilgisi, doğa olayları vb. konularda çocuklara bilgi vermek üzere yazılan eserler dışında çocuk kitaplarının öğretici olmaktan çok duyarlık kazandırmaya, düşünmeye ve duyumsayarak karar vermeye yönlendirmeyi amaçlamalıdır. (Sever: 24).

Çocuk kitaplarının çocukların dilsel, bilişsel, sosyal, kişilik gelişiminde rolü ve önemi tartışılmazdır. Çocukların ihtiyaç, beklenti ve yönelimlerine uygun iyi hazırlanmış çocuk yapıtları onların gelişimlerini destekleyip teşvik etmektedir. Benzer şeyleri çocukların dinî gelişimleri için de ifade etmek mümkündür. Çocukların manevi-dinsel gelişimlerine uygun olmayan yapıtlar ise onların kişilik ve yaşantılarında aşılması ve telafi edilmesi güç sorunlara yol açabilecektir. Çocuk yapıtlarında görülen niceliksel artışın çocuklara yönelik dinsel içerikli kitaplarda da benzer olduğu ifade edilmelidir.⁵

Eser sayısının artışına rağmen çocuklara yönelik din eğitimi yayınlarının yeterince incelenmediği söylenebilir. Konuyla ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında ağırlıklı olarak Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Süreli Yayınlarını inceledikleri (Kaya 1995; Yıldız 2004; Kurt 2008; Demiryürek 2009; Akçay 2010). Başkanlıktan çıkan kitapların ise analize tabi tutulmadığı görülmüştür. Bu durum yapacağımız çalışmanın gerekliliğini ve önemini arttırmaktadır.

4 Çocuk edebiyatı, “...temel kaynağı çocuk ve çocukluk olan; çocuğun algı, ilgi, dikkat, duygu, düşünce ve hayal dünyasına uygun; çocuk bakışını ve çocuk gerçekliğini yansıtan; ölçüde, dilde, düşüncede ve tiplerde çocuğa göre içeriği yalın biçimde ve içtenlikle gerçekleştiren; çocuğa okuma alışkanlığı kazandırması yanında edebiyat, sanat ve estetik yönden gelişmesine katkı sağlayan, çocuğu duyarlı biçimde yetişkinliğe hazırlayan bir geçiş dönemi edebiyatıdır.” (Şirin 2007: 16).

5 Tarihi sürece göz atıldığında çocuklara yönelik ilk ciddi eserin 1859 yılında Kayserili Dr. Rüştü tarafından *Nuhbetüin Etfal* adlı Arapça alfabe kitabının arkasına eğlendirici fabl, hikâye ve öyküler koymak suretiyle hazırlanmıştır (Aytaş 2007: 41). İslâm geleneğinde çocuklara yönelik eserlerin daha çok Kur’an, hadis, dinî kıssalar ve hikâyelerle şekillendiği görülmektedir. Çocuklar tekerleme, bilmece, efsane, destan, masal, mesnevi gibi dinî ahlakî edebî ürünleri dinleyip öğrenmektedir. 1970-1980 yılları çocuk dinî yayıncılığının dönüm noktası kabul edilir. Bu dönemde milliyetçi ve kahramanlık dolu eserlerde artış gözlenmektedir. 2000’li yıllarda çocuk edebiyatında modernleşme yaşanır ve bu doğrultuda eserler verilir (Mert 2007: 27-28, 31).

Yapılan bu çalışmada çocuk ve gençlik yayınlarına önem veren T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın çocuk kitaplarının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Başkanlık yayınlarından çıkan "İnanıyorum Serisi" ; *Beni ve Her Şeyi Yaratan Allah* (Gülcan 2009), *En Güzel Örnek Peygamberler* (Yaşa 2009), *Bizim İçin Dua Eden Melekler* (Arslan 2009), *Yol Gösterici Kutsal Kitaplar* (Demirbağ 2009), *Sonsuz Hayat Ahiret Yurdu* (Abak 2009), *Onun Dediği Olur Kaza ve Kader* (Çalıkçı 2009) kitapları incelenmiştir. Bu dizinin seçilmesinin temel nedeni çalışmaya başlandığı tarihte en son çıkan eserlerden olmasıdır. Diğer eserler daha önce basılanların farklı dillerde tekrar yayınıdır. Bu çerçevede araştırmanın temel sorusunu "T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı çocuk dinî yayınlarından 'İnanıyorum Serisi' çocuklara göre midir?" oluşturmaktadır. Bu ana soruya bağlı olarak; İnanıyorum serisinde hangi konular işlenmektedir?, Eserlerde dinî gelişim açısından çocuklara uygun olmayan anlatımlar var mıdır? Eserlerde çocukların dinî gelişimleri bakımından anlamları güç olacak kavramlar kullanılmış mıdır?" soruları sorulabilir.

1. Yöntem

Araştırma Nitel Desenli⁶ bir çalışmadır. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları arasından çıkan; *Beni ve Her Şeyi Yaratan Allah*, *En Güzel Örnek Peygamberler*, *Bizim İçin Dua Eden Melekler*, *Yol Gösterici Kutsal Kitaplar*, *Sonsuz Hayat Ahiret Yurdu*, *Onun Dediği Olur Kaza ve Kader* kitapları içerik analizi yoluyla incelenmiştir. Eserlerin incelenmesinde birçok hususa dikkat edilebilir: Eserleri biçimsel ve içeriksel özelliklerinin yanında kullanılan resimlerin uygunluğu açısından da analiz etmek mümkündür. (Celepoğlu 2007: 54-56,63; Zengin vd. 2007: 124-126; Oğuzkan 2006: 371-380). Ancak bu çalışmada eserler dinî gelişime uygunluk açısından incelenmiştir.

İçerik analizini (bk. Mayring 2011: 166-123) gerçekleştirmede Maxqda 10⁷ bilgisayar yazılımı kullanılmıştır. Bu program vasıtasıyla kitaplardaki metin kısmı kodlanmış, alt ve üst kategoriler oluşturulmuştur. Araştırmaya "açık kodlama" ile başlanmış böylece kitaplarda hangi temaların işlendiği ve öne çıkartıldığı hiçbir elemeye tabi tutulmadan tespit edilmiştir. Sonraki aşamada

6 Nitel araştırma "gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma" olarak tanımlanmaktadır. Geniş bilgi için bk. (Yıldırım vd. 2005: 39-65).

7 Bilgisayar destekli nitel araştırma analizlerinde kullanılan bir program olmakla birlikte, Nvivo, Atlas Ti ve Hyper Research gibi diğer programlardan daha işlevsel kabul edildiği için analizlerde tercih edilmiştir.

kodlar arası ilişkiler net görülmeye çalışılmış ve “eksen kodlama”ya geçilmiştir. Bununla alt ve üst kategoriler daha belirgin hale getirilmiş ve “seçici kodlama”yla (Geniş bilgi için bk. Neuman 2010: 664-669; Punch 2005: 198-206) şu kategoriler ortaya çıkartılmıştır: Yanlış yönlendirmeler, gelişim açısından tutarsız içerikler, çocuğun dinî gelişimi açısından sakıncalı olabilecek muhtevalar. Bulguların yorumlanması ve değerlendirmesinde Piaget’nin bilişsel gelişim teorisini dinî düşünceye uyarlayarak, dinî düşünce gelişim teorisini ortaya koyan Ronald Goldman Teorisi esas alınmıştır. O, dinî düşünce gelişiminin iki geçiş olmak üzere beş basamakta ve bilişsel gelişime benzer tarzda olduğunu ortaya koymuştur. Sezgisel dönem, birinci geçiş aşaması, somut dinî düşünce, ikinci geçiş aşaması, soyut dinî düşünce aşamasıdır. Goldman, dinî düşünmenin normal düşünmeden daha geç geliştiğini belirtmiştir. Bunu da din dilinin gelişmesinden önce dinî düşüncenin daha zengin bir deneyime ihtiyaç duymasına bağlamıştır. Ona göre dinî gelişime etki eden bir diğer husus da yetersiz verilen din eğitimidir. (Karaca 2007: 50-61; Elias 2004: 85-100).

Bulguların değerlendirilmesi aşamasında özellikle kategori başlıkları ele alınırken konuyla ilgili bazen sorgulamalar yapılmak suretiyle doğru anlatımın nasıl ve ne olabileceğine yönelik eleştiri getirilmiş ve tartışma yoluna gidilmiştir.

2. Bulgular ve Yorumlar

Bu kısımda, yapılan analizler oluşan üst ve alt kategorilere göre başlıklandırılarak sıralanmıştır. Daha sonraki aşamalarda değerlendirme yapıldığından, kitapların muhtevasına yönelik bu kısımda oluşan kategoriler hiçbir yorum yapılmadan sunulmuştur. Araştırma soruları çerçevesinde, kitapların içeriğine yönelik analizde ise şu üst kategoriler oluşmuştur; Yanlış Yönlendirmeler, Çocukların Gelişimiyle Bağdaşmayan Davranış İçerikleri, Dinî Gelişim Açısından Çocukların Anlamasında Güç Olabilecek İçerikler.

2.1. Analiz Edilen Kitapların Muhtevası

2.1.1. Yol Gösterici Kutsal Kitaplar

Bu eser yedi bölümden oluşmaktadır. Toplam 47 sayfadır. Hikâyenin kahramanı Pınar isminde küçük bir kızdır. O kızın yaşadıkları çerçevesinde olay örgüsü gelişmekte ve Pınar’ın sorgulamaları ve yaşantısı etrafında konular işlenmektedir.

Bu kitabın muhtevasından hareketle oluşan ana ve alt kategoriler şunlardır:

1. Kur'an Rehber, Reçete, Kılavuz, 1.1. Kur'an'ın Kalın Oluşu, 1.2. Kur'an'ın Gönderilişi, 1.3. Kur'an'ın Muhtevası, 2. Okuma Sevgisi, 3. Kur'an'a Saygı, 3.1. Kur'an Okunurken Sessiz Olmak, 4. Abdest, 5. Diğer Kutsal Kitaplar'dır.

2.1.2. Beni ve Her Şeyi Yaratan Allah

Altı bölümden oluşan 47 sayfalık bir kitaptır. Büyük teyze ile küçük kızın birkaç günlük birlikteliği üzerine kurulu bir hikâyedir. Küçük kıza, büyük teyze tarafından Allah'la ilgili bilgiler verilmek suretiyle konular işlenmektedir.

Bu eserde oluşan ana ve alt kategoriler şunlar olmuştur: 1. Allah'ın Özellikleri, 1.1. Tek Olması, 1.2. Ezeli ve Ebedi Olması, 1.3. Hiçbir Şeye Benzememesi, 1.4. Nimet Vermesi, 1.5. Bizi Görmesi, Duyması, Her şeyi Bilmesi, 1.6. Yanımızda Olması, 2. Yaratması, 2.1. Yaratılan Her Canlının Kıymetli Olması, 2.2. Yaratılanın Sevilmesi 3. Allah'ın Sevgisi, 4. Besmele, 5. Peygamber ve Allah, 6. Allah'ı Tanımak, 7. Allah'ın İsimleri, 7.1. Vedud, 7.2. Rahman, 7.3. Sabır, 7.4. Celle Celaluhu, 8. Allah'ın Rız Olması, 8. Allah'ın Melekleri.

2.1.3. En Güzel Örnek Peygamberler

Eser resimlerle birlikte 47 sayfa ve beş bölümden oluşmaktadır. Zeynep'in ailesiyle birlikte peygamberleri öğrenme serüveni üzerine kurulu bir hikâyedir.

Bu eserde oluşan alt ve üst kategoriler şunlardır:

1. Hz. Peygamber, 1.1. Hz. Peygamber Örnektir, 2. Hz. Eyyub, 3. Peygamberler Örnektir, 3.1. Peygamber de İnsandır, 4. Peygamberlere İnanmak Örnek Almayı Gerektirir, 5. Hz. Adem, 6. Habil-Kabil, 7. Hz. İbrahim.

2.1.4. Bizim için Dua Eden Melekler

Resimli 47 sayfalık bir hikâye kitabıdır. Hikâyenin kahramanı Fatma ve arkadaşlarının melekler hakkında bilgilenme serüveni konu edilmiştir.

Bu eserde oluşan kategoriler şunlar olmuştur: 1. Dört Büyük Melek, 1.1. Cebrail, 1.2. Azrail, 1.3. Mikail, 1.4. İsrail, 2. Meleklerin Özellikleri, 2.1. Saf ve Temiz Olması, 2.2. Melek- Şeytan/İyilik-Kötülük, 2.2.1. Melekler İyiye Yönlendirir, 2.2.2. Şeytan Kötülüğe Yönlendirir, 2.3. Görünmezler, Emirleri

Yerine Getirirler, 3. Allah'a Emanet Etme, 4. Diğer Melekler, 4.1. Melekler korur, 4.2. Yapılanları Kaydeder, 5. Peygamberin Vahiy Alması, 6. Namaz.

2.1.5.Sonsuz Hayat Ahiret Yurdu

Altı bölüm, 47 sayfadan oluşan resimli bir kitaptır. Hikâyede Abdülhay ve bacağından engelli ablasının yaşantısı anlatılır. Annesiz ve babasız bir kulübede ağaç oymacılığı, kaşık vb. yaparak geçinen iki kardeşin hayatı konu edilir.

Eserde oluşan kategoriler şunlar olmuştur: 1. Ahiret Sonsuzluk Kapısı, 1.1. Toprak Altında Bekleme, 1.2. Öteki Alem- Hesap verme, 1.3. Ahiret'te Ödülün Olması, 1.4. Ruhun Sonsuz Ömrü, 1.5. Dünyanın Yaşanacak Tek Yer Olmaması, 2. Allah Sevgisi, 3. Cennet, 4. İyilik Yapma, 5. Hesap defterinin Kapanmaması, 6. İki Günün Eşit Olmaması, 7. Sıkılınca Başka Bir İş Yapma, 8. Kur'an'ı Kerim Okuma ve Rahatlama, 9. Allah'ın Bizi Görmesi.

2.1.6. Onun Dediği Olur Kaza Ve Kader

47 sayfadan oluşan bir hikâye kitabıdır. Hikâyenin kahramanları Ahmet ve ailesidir. Eserde Ahmet'in ailesiyle ve okulda öğretmeniyle yaptığı bazı sorgulamalar çerçevesinde konular işlenmektedir.

Eserde oluşan kategoriler şunlar olmuştur: 1. Allah Her Şeyi Bilir, 1.1. Hızır ve Musa (Okuma Parçası) 2. Çalışmak ve Tevekkül Etmek, 2.1. Miskin Miskin Yatma (Okuma Parçası), 3. Duaların İnsan Hayatındaki Yeri, 4. Kader, 4.1. Kader Mahkumu, 5. Ölüm-İmtihan, 5.1. Allah'tan Geldik Yine O'na Döneceğiz, 6. Her İşte Hayır Vardır, 6.1. Şaşkırtan Cevap (Okuma Parçası)⁸

2.2. Yanlış Yönlendirmeler

Bu başlık altında hikâyelerde geçen ve çocukları yanlış yönlendirmeye sebebiyet verecek içerikler değerlendirilmeye çalışılmıştır. Kur'an'a saygı gösterme ve onu uygulamaya yönelik açıklamalar, Kur'an'ın kalın oluşunu anlatmaya yönelik hatalar ve okumakla Kutsal Kitabın gönderilme sebebini açıklamaya yönelik uygun olmayan izahlar bulunmaktadır. Bunların haricinde ölüm, melek ve sabır gibi çocuklara soyut gelebilecek konularda da yanlış yönlendirmeler olduğu görülmüştür. Bunların içerikleri incelenecek olursa:

8 Sadece bu eserde hikâyelerin yanında okuma parçalarına yer verildiğinden dikkat çekmesi adına kategoriye alınmıştır.

Kur'an'a Saygı: Küçük kız babasının kendisine hediye aldığı Kur'an'ı ona değer verdiğinin göstergesi olarak dolabının en güzel yerine koymuştur. Pınar "Allah da bizim en sevdiğimiz olduğuna göre onun bize gönderdiği kitabı en güzel yerde saklamalıyım!" demektedir ve ara sıra da tozunu alıp öperek yerine koymaktadır (Demirbağ: 20-23).

Pınar'ın kardeşi Mustafa, bir gün dedesi Kur'an okurken yanına gider. Dedesinin kendisine ilgi göstermesini ister. Ancak dede Kur'an okuduğu için ona cevap vermez. Mustafa durumdan alınır ve dedesinin küstüğünü sanır. Annenin açıklaması şu olur: "Bak oğlum, insanlar Kur'an'ı Kerim okurken rahatsız edilmemelidir. Kur'an'ı Kerim ile meşgul oldukları için zaten cevap veremezler." (Demirbağ: 31) Pınar ise; "Bize sayısız güzellikler veren, bizi yaratan Rabbimiz, bize bir de mektup gönderiyor. O mektupta bizi ne kadar çok sevdiğini, bizim mutlu olmamızı istediğini anlatıyor. Ayrıca bize mutlu olmanın yollarını öğretiyor. Böyle bir durumda o mektuba karşı saygısızlık etmek, ilgisiz davranmak bize yakışmaz. O okunurken sessiz olmalıyız, ona karşı saygıyı elden bırakmamalıyız" (Demirbağ: 32) der.

Hikâyede çocuklara Kur'an'a saygı öğretimi; Kur'an'ın tozunu almak, onu öpmek ve saklamayı içermektedir. Ayrıca çocuklara her ne olursa olsun okuyan kişinin konuşamayacağı anlatılmaktadır. Somut dinî düşüncede olan çocuklara "saygı"yı somut tavırlarla anlatmak doğru yoldur. Ancak daha çocukluktan itibaren bununla bir Müslüman'ın Kur'an'la olan ilişkisinin de temelini atıldığı göz önüne alınması uygun olacaktır. İslam referansları Kur'an'la bu tür bir iletişimi ne kadar onaylamaktadır? Tam da burada somut dinî düşüncede olan bir çocuk için Kur'an'a saygı nasıl olur, bunun üzerinde daha fazla çalışma yapmanın zaruriliği ortaya çıkmaktadır.

Kur'an'ı Uygulama: Kendisine hediye edilen Kur'an'ı okumayı öğrenen Pınar Türkçe anlamlarını da okuyup, hayatında uygulamaya başlar. Arkadaşları onda olumlu değişiklikleri görür. Bir arkadaşı Pınar'a: "Pınar sen her zaman benim için çok iyi bir arkadaş oldun. Ancak son zamanlarda sende daha farklı bir şeyler hissediyorum. Sanki daha iyi oldun sadece bana karşı değil, herkese karşı. Kimseyle kavga etmemeye çalışıyorsun, birisi sana kötü bir şey söylese bile karşılık vermiyorsun... Sendeki bu değişikliğin bir sebebi var mı acaba?" (Demirbağ: 37) der. Goldman'a göre çocuklar orta dereceli okula kadar - bunun 12 yaş sonrası ve hatta ergenler de dâhil olduğu söylenebilir - dinî metinleri literal anlamaktadır (Elias: 90). Şu durumda Goldman'ın ortaya koyduğu "yaşam merkezli" ve "çocuk merkezli" anlayışla tamamen zıt bir anlatım söz konusudur. Kur'an'ı Kerim'deki ayetler ve sembolik ifadeleri

bir çocuktan kendi başına anlamasını ve uygulamasını beklemek ve buna teşvik etmek ne kadar uygun bir yaklaşım olacaktır? Şeklindeki sorunun cevabı ne olacaktır? Dolayısıyla çocuklara Kur'an'ın kalınlığı değil içeriği hakkında bilgilendirme yapmak daha doğru olacaktır.

Kur'an'ın Kalın Bir Kitap Oluşu: Pınar raflarda duran kitaplarla Kur'an'ı karşılaştırır ve neden Kur'an o kitaplardan daha kalın acaba diye düşünür. Bulduğu cevap şudur: “Herhalde Allah bizi çok sevdiği için bu kadar uzun bir kitap göndermiş. Bizi çok seviyor ve mutlu olmamızı istiyor ya, onun için bize yapmamız gerekenleri anlatıyor herhalde.” (Demirbağ: 23) Kutsal kitapla ilgili çocuklara kazandırılacak bilgi, beceri ve yetkinlikler arasında Kur'an'ın kalın olmasının öğretilmesinin önemi nedir? Onun kalın olması, Kur'an'a karşı saygı ve sevgiyi ne derece arttıracaktır? Ayrıca hikâyede çocukların kitapları kalınlık ve incelik açısından karşılaştırmaya yönlendirilmesi sakıncalı olabilecek bir içeriktir. Çocuklar, Kur'an'dan daha kalın bir kitap gördüklerinde, “Allah yapılması gerekenleri eksik bırakmıştır ya da aslında bizleri o kadar da çok sevmiyormuş” diyebileceklerdir. Bu durumda kendilerine suhuf gönderilen milletler ne olacaktır? Acaba Allah onları yeterince sevmiyor muydu?

Okumak ve Kutsal Kitap İlişkisi: Pınar'la babası okumanın önemi üzerinde konuşur. “-Babacığım, çevremde olup biten her şey bana okumanın ne kadar önemli olduğunu öğretiyor, dedi. Babası: - Evet kızım, okumak bizim hayatımız için en önemli şey. İşte bu yüzden Allah bize kutsal kitapları göndermiş, dedi.”

Çocuklara okumanın önemi ve özellikle de Kur'an'ı Kerim okumanın öneminin farklı bir açıklama ile anlatılması uygun olacaktır. Zira Allah'ın vahiy göndermesindeki asıl amaç, yeni bir davranış, yaşayış mı getirmektir yoksa insanlara okuyacakları bir kitap mı sunmaktır? Ayrıca Kur'an'ı Kerim'in kitaplaşma süreci Hz. Peygamber'den sonradır. Amaç bu olsaydı baştan kitap şeklinde gelmez miydi? Burada çocuklara Kur'an'ın okunmasına yönelik teşvik için farklı bir anlatımın tercih edilmesi yerinde olacaktır.

Aile İçin Ölüm: Dede, Abdülhay'a masal anlatır. Masalın sonunda kahrâman ölür. Buna Abdülhay çok üzülür, dedesi onu teselli etmeye çalışır: “A oğlum bu kadar üzülmeye değer mi? Bizim gideceğimiz yer orası, dünyaya kazık çakacak değiliz ya... Kahramanımız kendini feda ederek ailesini kurtardığı için kim bilir ahirette nasıl bir ödül almıştır, düşünsene...” (Abak: 13) der. Somut dinî düşüncede olan çocuklarda ilişkisel ve tümdengelimsel düşünme becerileri henüz yeterince gelişmediğinden hikâyede anlatılan olayı li-

teral anlayacaklardır. Bu durumda ölüm, aile için olduğunda sorunsuz görünecektir. Ayrıca ahirette ödül kazanıldığı ifade edilerek de çocuklara ölüm güzel gösterilmektedir. Dinî sorgulamaları yapamayan, soyut düşünceye geçmemiş çocuklar için sıkıntılı olabilecek bir anlatım söz konusudur.

Melek: Sabah birlikte okula giden üç arkadaşı; Fatma, Yasemin ve Ayşe arasında bir konuşma geçer. Yasemin sabah başına gelenleri anlatır: Kardeşi peşinden ağlayıp okula gelmek ister. Ablasının peşinden merdivenlerden inerken yuvarlanmaya başlar, abla da onu tutayım derken birlikte aşağıya kadar yuvarlanırlar. Kardeşine bir şey olmaz. Annesi “Allah Korudu” der. Yasemin’in arkadaşlarına açıklaması ise: “Biliyor musunuz, Allah melekleri aracılığıyla bizleri koruyor. Allah’ın bizleri korumak için görevlendirdiği melekler var. Bu yüzden ben karanlıktan korkmuyorum. Çünkü hiçbir zaman yalnız olmadığımı biliyorum. Allah beni her zaman görüyor. Beni korumakla görevli melekler de hep yanımda. Ne kadar iyi değil mi?” (Arslan: 17) olur.

Hikâyede çocuklar, her türlü musibet ve kazaya karşı kendilerini koruyan melekler olduğuna yönlendirilmektedir. Özellikle sebep sonuç ilişkisini ve soyut düşünme becerisini tam kazanamamış çocuklara, başlarına kötü bir şey geldiğinde meleklerin onları neden korumadığını açıklamak zor olacaktır. Çocuklar, Tanrı’nın melekler vasıtasıyla doğrudan dünyaya müdahale edeceğini bekleyebilirler. Bunun yerine melekleri çocuklara anlatmanın ve onlar hakkında bilgi vererek, çocukları doğru davranışlarda bulunmaya yönlendirmenin farklı anlatım yollarını bulmak yerinde olacaktır.

Meleklerin iyiye yönlendirmesi ve iç ses olarak çocuklara komutlar vermesine ilişkin hikâyede yönlendirme ve bilgiler de mevcuttur: “Fatma aceleyle yatağından kalktı. Elini yüzünü yıkayıp önlüğünü giyerken aklında hep melekler vardı. Elini yüzünü yıkayıp temiz olmasını söyleyen içindeki ses meleklerin sesi olmalıydı. Dün okula giderken karşıdan karşıya geçmeye çalışan yaşlı bir teyze görmüştü. Ona yardım etmesi gerektiğini kulağına fısıldayan da melekti galiba. Zaten o fısıltıya kulak verip teyzeye yardım etmişti. Çevresindeki insanları mutlu ettiği zaman içinden geçen “İyi bir iş yaptın.” Sözünü de bir melek söylüyor olmalıydı.”(Arslan: 11) Yine hikâyenin bir başka yerinde “Anneciğim, öğretmenimiz söylemişti: İçimizden iyiliğe, doğruya çağıran bir ses duyarsak, o meleğin sesiymiş.” (Arslan: 12) Özellikle soyut dinî düşünceye geçememiş, düşüncenin somut unsurlarına takılan ve antropomorfik düşünceye sahip çocukların “iç ses” ve “meleğin sesi” kavramlarını anlamlandırması mümkün gözükmemektedir. Ayrıca çocuklar literal anlama takılıp sürekli kendilerini dinleyebilir ve bir davranışı yapmadan önce içerden

gelecek sesin yönlendirmesini bekleyebilirler. Bunun yerine meleklerin insanlara dua ettiği ve insanların iyiliğini istediğini vurgulamak yerinde olacaktır.

Sabır: Kötülüğe karşı sabrı öğretmek üzere hikâyede şu açıklama yapılır: “Başınıza kötü bir iş gelse bu size kocaman bir ödül olarak geri döner. O zorluğa sabretme gücü de size verilir. Sonra bitmez zannettiğiniz zorluklar hep geride kalır. Geriye dönüp baktığınızda acılara, güçlüklerle nasıl korkusuz bir yiğit gibi göğüs gerdiğinizizi görüp şaşırırsınız. İşte bu gücü Allah size hediye etmiştir.”(Abak: 37) Hikâyede “kötülüğe karşı sabır” konusunda verilen bilgi çocukların dinî gelişimlerini olumsuz etkileyebilecek nitelikte gözükmektedir. Söz konusu içerikle çocuklar başlarına gelen her kötü olaya sessiz kalmaya ve kötülüğe sabrını bir ödülle mükâfatlandırılmasını beklemeye yönlendirilmektedir. Sabır konusunu daha geniş düşünmek ve Goldman’ın teorisine uygun olarak çocuk merkezli ve çocuğun yaşam tecrübesinden hareketle açıklamak daha uygun olacaktır.

2.3. Çocukların Gelişimiyle Bağdaşmayan Davranış İçerikleri

Bu başlık altında çocukların gelişim özellikleriyle ve özellikle de dinî gelişim açısından uyuşmayan içerikler analiz edilmeye çalışılmıştır. Çocukların bilmediği şeyler hakkında soru sormaması, çocukların yapamayacağı şeyleri yapıyor olması, ağlamaması ve onlara ölümün sevimli gösterilmesi, çocuğun kaşık oymacılığı yaparak para kazanması ve dünyayı gezmesi, ev eşyalarını süsleme isteği, çocuklara Cuma sohbetinin öğretilmeye çalışılması, meyve suyu yerine şerbetin içecek olarak sunulması, analizde oluşan üst kategorilerdir. Bu kategoriler çocukların gelişimlerinin dikkate alınmadığını göstermektedir:

Çocuğun Sormaması: Pınar, annesini Kur’an okurken görüyor ve ilk defa orda Kur’an’ın ne olduğunu ve niye okunduğunu annesinden öğreniyor. Annesi açıklama yaparken “kutsal kitaplar”dan söz ediyor. Ancak Pınar diğer kitapların ne olduğunu hiç sormuyor. Ayrıca o bunların ne olduğunu biliyormuş gibi de davranıyor: “Babacığım, biz de annemle tam bu konuda konuşuyorduk. Bizim için yol göstericiler, rehberler çok önemli. Yüce Allah bize yol gösterici olarak kutsal kitapları göndermiş. Abim rehberine uymadığı için gezide yolunu kaybetmiş. Kur’an’ı Kerim’de bizim hayatımızın rehberi. Ona uyarız yolumuzu hiçbir zaman şaşırılmaz ve doğru yoldan hiç ayrılmayız.”⁹(Demirbağ: 12) Hikâyede görüldüğü üzere Pınar Kur’an’ı

9 Pınar’ın Kur’an’la macerası devam ederken kitabın altıncı bölümünde “Başka Kitaplar Varmış Meğer” başlığı altında onun ve arkadaşının diğer kutsal kitapları

Kerim'i bilmemesine karşın - çünkü annesi daha önce Kur'an'ı ona tanıtıyor - Pınar diğer kutsal kitapları biliyormuş gibi konuşuyor. Çocuk ve yaşam merkezli yaklaşıldığında kendi kutsal kitabını henüz öğrenen bir çocuğun diğer kitapları bilmesi beklenmemelidir.

Çocuğun Yapamayacağı Bir Eylemi Gerçekleştirme: Hikâyede Pınar, Kur'an'ı hem Arapça'sından hem de Türkçe'sinden okuyor ve anlamaya çalışıyor. Anlamakla kalmayıp, ondan anladıklarını duygularıyla birleştirerek özetlemeye başlıyor. (Demirbağ: 43) Gerçek yaşam tecrübesinden hareket edilirse çocukların Kur'an'ı Arapçasından okumasını öğrenmesi genel kabul olmamakla birlikte küçük yaşlarda gerçekleştirebilmektedir ancak onların Türkçesini okuyup anlaması ve özetlemesini beklemek becerilerini aşan bir durumdur. Bu örnekle çocuklar tam da buna teşvik edilmektedir. Bunun yerine çocuklara Kur'an'dan belli öğütlerin açıklanması ve öğretilmesi tercih edilmesi uygun olacaktır. Hikâyedeki kahraman vasıtasıyla çocukların Kur'an'ın muhtevasından haberdar edilmesi tercih edilmelidir.

Ağlamamaya ve Ölüme Teşvik: Abdülhay'ın ebeveyni vefat ettikten sonra ona bir müddet dedesi bakmıştır. Dedesi öldüğünde ise Abdülhay sadece "tek bir göz damlası" dökmüştür. Çünkü dedesinin ölümden korkmadığını bilmektedir. O, dedesinin ahiretteki yerinin iyi olması için dua etmiştir. (Abak: 14) Bu ve benzeri anlatımlarla çocukları ölüm gibi etkileyici ve kimi zaman duygusal anlamda sarsıcı olaylar karşısında ağlamamaya, duygularını bastırmaya yönlendirilmektedir. Özellikle bir yakınını veya beslediği bir hayvanını kaybeden çocuklar için, gerçeklikten hareket edildiğinde duygularına hâkim olmak çok zordur. Ayrıca ölen bir kişi arkasından hikâyedeki kahramanın "tek bir gözyaşı" dökmesi gerçek yaşamla bağdaşmamaktadır. Küçük bir çocuktan böyle bir davranış beklentisi içinde olmak da yanlıştır.

Ölümden korkmamak gerektiği, hikâyede gidilecek yerin cennet olması ile bağdaştırılarak verilmektedir. Abdülhay'ın dedesi gazidir. Dedesine savaşırken korkup korkmadığı sorulduğunda onun cevabı şu olur: "Cenneti bilen, oraya gitmekten korkar mı hiç, derdi. Düşman korkardı, üstümüze gelemezdi. Biz hep korkusuzca ilerler, onları geri püskürtürdük, diye anlatırdı." (Abak: 14) Çocuklara ölüm sonrası gidilecek yer konusunda verilen açıklama ve yönlendirme onlara ölümü hoş gösterecek niteliktedir. Ayrıca cennete işaret edilerek bir anlamda da ölüm güzel gösterilmektedir. Soyut dinî düşüncede

kütüphanede araştırması söz konusudur. Ayrıca kitabın adı "Yol Gösterici Kutsal Kitaplar" olmasına karşın sadece bir bölümde bu konu işlenmiş daha çok Kur'an'ı Kerim üzerine hikâye oluşturulmuştur.

olmayan çocukların bu içerik nedeniyle ölümü arzulamaları söz konusu olabilecektir.

Kaşık Satıp Dünyayı Gezme: Abdülhay ablasıyla bir kulübede yaşamaktadır. Evlerinin bahçelerinde meyve ağaçları vardır. Bahçede sebze yetiştirmekte ve onlarla beslenmektedirler. (Abak: 10-11) Kulübede yaptıkları tahta kaşık, oyuncak vb. şeyleri satarak geçinmektedirler. Abdülhay, o kadar beceriklidir ki bir gün ablasına Kur'an okuması için bir rahle yontmuştur. Abla kardeş ihtiyaç sahiplerine yardım etmeyi unutmazlar. (Abak: 9-10) Hikâyenin devamında Abdülhay, büyüyünce dünyanın pek çok yerini gezmektedir. Uçak ve deniz seyahatleri yapmaktadır, insanlarla tanışıp yeni şeyler öğrenmektedir. Bu gezilerin birisinde yardımsever birisi ablasına bacak takmakta ve o da kardeşinin gezilerine eşlik etmektedir. (Abak: 34)

Hikâye kitabında bir taraftan hayatın gerçeklik yönü yansıtılmak istenmekte diğer taraftan ise çocukların yapmasının mümkün olmadığı şeyler anlatılmaktadır: Bir çocuğun kaşık oyması, bahçe ekmesi, evi geçindirmesi ve ileriki hayatında az parayla dünyayı gezmesi gibi. Çocuklara başkalarına yardım etmeyi anlatmanın "çocuk merkezli" ve "yaşam merkezli" yaklaşım dikkate alınarak, çocukların ihtiyaç, beklenti ve ilgileri göz önünde bulundurarak yapılmasında fayda olacaktır.

Dantel Serme: Hikâyede abla dünya malına yönelmektedir. Bu durum onun bir müddet sonra sahip olduklarıyla mutlu olmamasıyla ve yokluk içinde olmalarına rağmen kardeşinden yaptığı dantelleri serecek sehpa istemesiyle örneklendirilmektedir. (Abak: 23) Verilen bu örnek çocuğun yaşam dünyası, ihtiyaç ve beklentileriyle uyuşmamaktadır. Şayet burada çocuklara müsrif olmamak öğretilmek isteniyorsa Goldman'ın önerisiyle çocuğun dinî fikirlerinin beslenebileceği konulardan örnekler verilmelidir: Sevdiği şeyler, arkadaşları, giyecek, yemek vb. gibi.

Cuma Toplantısı ve Radyoda Cuma Sohbeti: Hikâyede Hatice nine Cuma günleri Hac arkadaşlarıyla bir araya gelip Kur'an'ı Kerim okumakta ve cuma günleri radyodaki Cuma Sohbetini dinlemektedir. (Yaşa: 28-29) Çocuğa dantel serme örneğinin verilmesi gibi bu da onların dünyalarıyla, ilgi ve beklentileriyle doğrudan ilişkisi olmayan bir konudur. Dinî gelişimleri desteklenmek istenen çocuklara farklı örnekler yoluyla yaklaşmakta fayda vardır.

Şerbet: Hikâyede, küçük kızla büyük teyze birkaç sefer çeşitli vesilelerle şerbet yapıp içmektedir. (Gülcan: 25) Şerbetin günümüzdeki ve çocukların yaşam dünyasındaki içecekler arasındaki yeri ve önemi olmadığı bir gerçektir. Çocuklar için bir anlam ve beğeni ifade etmeyen içecekler yoluyla onlara dinî

ve kültürel unsurları sevdirmenin yerine sevdiklerinden hareket etmek uygun olacaktır.

2.4. Dinî Gelişim Açısından Çocukların Anlamasında Güç Olabilecek İçerikler

Bu başlık altında oluşan üst kategoriler Kur'an'ı Kerim, Allah, Melek, Kaza ve Kader, Ölüm ve Ahiret olmuştur. Kur'an'ı Kerim hariç tutulmazsa hepsi soyut içerikli kavramlardır. Çocuklara bu kavramlarla inanç esaslarının verilmek istendiği anlaşılmaktadır. Çocukların anlamakta zorlanacakları içerikler, onların dinî gelişimleri göz önüne alınarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

2.4.1. Kur'an'ı Kerim

Pınar annesine Kur'an'ın mektup gibi postacı aracılığıyla mı geldiğini sorar. Anne kızının sorusuna gülerek cevap verir: “Tatlı kızım benim, postacıyla olur mu hiç, Allah Kur'an'ı Kerim'i bize Cebrail adında bir melek aracılığıyla göndermiş, dedi. Pınar şimdi anlamıştı annesinin niye kendine güldüğünü.” (Demirbağ: 21) Bu anlatımda çocuklar için soyut olabilecek bazı konu ve kavramlar yer almaktadır. Somut dinî düşüncedeki çocuklar muhtemelen Kur'an'ın Cebrail vasıtasıyla gelmesini kavrayamayacaklardır. Çünkü Cebrail'in kendisi yeterince bilinmiyor iken onun Allah'tan kitap getiriyor olması iki soyut kavramın anlaşılmasını gerektirmektedir.

Bir başka hikâye kitabında Abdülhay'ın ablası, Abdülhay'ın hastalığına üzülür ve sıkıntısını gidermek için Kur'an'ı Kerim okur: “Kardeşinin kendisine yaptığı rahleyi tozlu dolap arkasından alıp hüznle temizledi. Biraz Kur'an okudu. Okudukça içi rahatladı. Dar bulduğu ev ona sevimli görünmeye başladı.” (Abak: 26) Bu anlatımda insanın Kur'an okuyunca içinin rahatlaması somut dinî düşüncedeki çocuklarca çok somut anlaşılmaya müsait gözükmemektedir. Hikâyede bunun yerine sıkıntılı zamanlarda Allah'a inanmanın ve güvenmenin önemine yönelik bir muhtevanın verilmesi somut dinî düşüncedeki çocukların anlamasını kolaylaştıracaktır. Aksi takdirde Kur'an okuyup her hangi bir rahatlık hissetmeyen bir çocukta Kur'an'a karşı olumsuz bir duyuş oluşabilecektir.

2.4.2. Allah

İman etme ve inanılanı yaşama arasındaki ilişki çocukların kavramasını güçleştirecek şekilde hikâyede anlatılmaktadır: “Allah senden razı olsun babacığım ne güzel ifade ettin. Allah insanların nasıl yaşamasını istiyorsa Peygamberlere bildirdi. Onlar karşılaştıkları bütün zorluklara rağmen öyle yaşadılar. İman etmek, inandığın gibi yaşamak değil mi zaten, dedi.” (Yaşa: 13) Metinde geçen ifadeleri ancak soyut dinî düşünceye geçmiş ergenlerden anlaması beklenebilir. “İnandığı gibi yaşamak” ifadesi sezgisel ve somut dinî düşüncedeki çocuklara kapalı gelecektir.

Hikâyede her şeyin Allah tarafından yaratıldığını öğretmek maksadıyla şu şiire yer verilmektedir. ”Zeytin tanesinde/İncir çekirdeğinde/Gördüğün her şeyde Allah’tan izler var. Kuşların ötüşünde/Geminin gidişinde/Elindeki çizgide/Allah’tan bir iz var.” (Gülcan: 13) Söz konusu dizelerin soyut dinî düşünceye sahip olmayan çocuklar tarafından anlaşılması güç gözükmektedir. Anlaşılması zor şiirlerden bir diğeri de “Kollarım çok kısa olsa da/Ayaklarım uzanmasa da/Gözlerim uzakları görmese de/Kalbim sana ulaşır Allah’ım” (Gülcan: 18). Hikâyelerin geneli somut dinî düşüncedeki çocuklara hitap ettiğinden ve hedef kitle olarak onların kabul edildiği varsayıldığından somut içerikli şiirlerin çocukların seviyelerine daha uygun olduğu söylenebilir.

Hikâyenin başka bir yerinde Allah’ın isimlerini öğrenmeye çalışan küçük kıza teyzesi tavsiyede bulunur. Kız: “ - Büyük teyze, Allah’ın isimleri gerçekten de çok güzelmış. Sonra okumadıklarımı da okuyacağım. - Tabi yavrum müsait vaktinde oku. Hatta ara sıra yine aç oku, için sıkılınca da oku ferahlık hissedersin.” (Gülcan: 22) Bu anlatımdan hareket edilirse somut ve sezgisel dinî düşüncede olan çocuklar söylenenleri çok literal olarak algılayacaklardır. Bu çocuklar, Allah’ın isimlerini okuyunca gözle görülür bir rahatlama bekleyeceklerdir. Burada bizi bekleyen bir sorun, çocuklar Allah’ın isimlerini okuduğu halde ferahlık hissetmediği takdirde bunun nasıl açıklanacağıdır. Çocuklara aslında Allah’ın isimlerini okumaktan kastın O’na olan güveni ve inancı tazelemek, O’na dua etmek olduğunun anlatılması daha uygun olacaktır.

Çocuklara hikâyelerde her işte ve davranışta Allah’ın rızasını gözetmeleri öğretilmek istenmektedir. Bir hikâyede bununla ilgili şöyle bir diyalog kurulmaktadır: “...Allah’ı sevdiğe seversin, onun adını anarsın. Üzüntülü olduğun zamanda da mutlu anlarında da dua edersin. Her işinde onun rızasını, memnuniyetini ararsın. Yani bunu yapsam Allah benden razı olur mu, yaptığımı memnun olur mu diye düşünürsün. Onun istediği gibi bir insan olmaya çalışmak en güzel uğraşın olur. – Mesela annemi üzmemek Allah’ın hoşuna

gider değil mi? Ya da derslerime çalışmazsam Allah öğrenciliğimden memnun olmaz değil mi? – Evet kızım, ne güzel de anlamışsın. - O zaman aslında her yaptığımızda Allah’u Teâlâ’yı mı düşüneceğiz? Bizden memnun olur mu olmaz mı diye...- Düşünebilirsek iyi olur kızım. Zaten insana düşen görev de budur. Çünkü en başta insan olarak yaratılmışız.” (Gülcan: 29) Yukarıdaki örnek diyalog çocukları her davranışlarında Allah’ın rızasını gözetlemelerini ve davranışlarının ona uygun olup olmadığını düşünmelerini istemektedir. Çocukların her davranışta bunu bile bilmeleri ve karar vermeleri zordur. Bunu yapabilmek dinî bilgiyi de beraberinde gerektirmektedir. Bu tür söylemler yerine çocuklara olay örgüsü içerisinde iyi ve kötü davranışlardan örnekler sunulması ve orada genel prensiplerin verilmesi daha faydalı olacaktır. Çocuklar da bu şekilde bir davranışı iyi ya da kötü yapanın ne olduğunu öğrenecek ve kendi yaşam gerçekliğini düzenleyip, davranışlarını ona göre tercih edebileceklerdir.

Hikâyede küçük kız büyük teyzeye, Allah’ı hep yanında hissetmek istediğini ve O’nun kendisine yardım etmesini arzuladığını söyler. Büyük teyzenin cevabı ise; “La ilahe illallah, de kızım. İçinden sessizce La ilahe illallah de. Arada bir sonuna Muhammedur Rasulullah ekle. Bu “Allah’tan başka hiçbir Tanrı yoktur, Hz. Muhammed onun elçisidir.” Anlamındadır. Bunu söyle. O zaman istediğin gibi olur.” Küçük kız da –“Tamam, anladım. Bu gerçekten hiç de zor olmaz.” der. Çocuklar istedikleri şeylerin hemen olması konusunda sabırsızdırlar. Bu şekilde dua edip de Allah’ı yanında hissetmeyen ya da duası sonucu istediği olmayan çocuğa durumu açıklamak zor olacaktır. Özellikle sezgisel ve somut dinî düşüncedeki çocukların, somut olarak Allah’ı yanlarında hissetmediklerinde inançlarında sarsıntı yaşamaları mümkündür.

Dikkat çeken başka bir olay; hikâyede küçük kızın kardeşi dünyaya gelir ve isim konusunda büyük teyzeye konuşurlar: “- Dünyadaki en güzel ismi koysak kardeşime Acaba en güzel isim hangisidir? – Herkesin adı kendine güzel yavrum ama en güzel isimler Allah’a aittir. – Allah’ın sadece bir adı yok mu, Allah? – Allah’ın birçok ismi vardır yavrucuğum. Rahman vardır mesela, Rahim vardır. Gafur vardır, Azim vardır. Bu isimleriyle de Allah’a dua etmek, bu isimleriyle de onu tanımak gerekir.” (Gülcan: 17) Çocuklar Allah’ın neden birden fazla isme sahip olduğunu anlamada güçlük çekebilirler. Allah’ın birden fazla isme sahip olmasının ne anlama geldiği üzerinde durmak çocuklar açısından daha anlaşılır olacaktır.

2.4.3. Melek

Hikâyede geçen ayette meleklerin ibadetinden söz edilmektedir. “Şüphesiz Rabbin katındaki (melek)ler ona ibadet etmekten büyüklenmezler. Onu tespih ederler ve yalnız O’na secde ederler.” Araf 206. (Arslan: 26) Çocuklar meleklerin ibadet edişini anlamlandırmada güçlük çekebilirler. Özellikle somut dinî düşünüşteki çocukların bu ayeti çok somut anlamaları muhtemeldir. Bu ayeti açıklayıcı herhangi bir bilgi de hikâyede yer almamaktadır.

Vahiy meleği Cebrail’i tanıtmak üzere hikâyede iki kardeş arasında bir diyalog geçer. Abla Ayşe, kardeşi Fatma’ya anlatır: “...Cebrail, vahyi Peygamberimize değişik yollarla getiriyordu. Bazen melek görünümünde, bazen de insan kıyafetiyle geliyordu Peygamberimizin yanına. Hatta insan kıyafetiyle geldiğinde Peygamberimize İslamiyet’le ilgili çeşitli sorular soruyordu. Peygamberimizin yanında bulunan arkadaşları da onu, dinî öğrenmeye gelen bir kişi sanıyorlardı.” (Arslan: 31). Hikâyenin devamında Ayşe elinde okuduğu kitapla uyuya kalır ve Hz. Peygamber’in Hıra dağında ilk vahyi almasını rüyasında görür. (Arslan: 35-36) Bu pasaj çocuk dünyasında birçok kapalı muhtevayı barındırmaktadır. Çocuklar bir varlığın “melek olarak gelmesi” ni anlamakta zorlanabilirler. Çünkü bizatihi meleğin nasıl olduğu onlar için bilinmezdir. Her ne kadar içinde yaşadıkları toplumda çeşitli “melek” figürleri ve ikonları göz önünde olsa da çocuklara meleğin dinen onlara benzemediği de öğretilmektedir. Belki burada sadece Allah’ın peygamberiyle zaman zaman Cebrail Meleği aracılığıyla konuştuğu söylenmesi yeterli olacaktır. Ancak soyut dinî düşünceye geçmiş çocuklar için konunun daha detaylı açıklanması tercih edilebilir. Aynı şekilde çocuklarca peygamberin ilk vahyi alma süreci de bazı soyutluklar ve belirsizlikler barındırmaktadır.

Hikâyede yazıcı meleklerle ilgili de bilgi verilmektedir. Büyük teyze ve küçük kız konuşmasında şunlar geçer:

“İnsan elinden geldiği kadar iyi işler yapmak için çalışmalı kızım. Zaten yaptıklarımızın gözden kaçması imkânsızdır. Allah’ın görevli melekleri her yaptığımızın kaydını tutar. – Bunu biliyorum yazıcı melekler. –Doğru, güzel kızım. O melekler her yaptığımızı yazarlar. O yazdıkları da er geç karşımıza çıkacak. O nedenle elimizden geldiği kadar onlara iyi şeyler yazdırmamız lazım, değil mi? – Evet, inşallah benim meleklerim de hep iyi şeyler yazarlar.” (Gülcan: 43) Bir başka hikâyede yine yazıcı meleklerin öğretimi ile ilgili benzer ifadeler geçmektedir. Çocuk okulda top oynarken camı kırar ve durumu müdüre itiraf eder: “- Camı ben kırdım öğretmenim, dedi. Yılların öğretmeni Ali Bey, bu itirafa şaşırılmıştı. Fatih’de kendisine verilecek cezayı

sessizce bekliyordu. – Camı kırdığını gören oldu mu? diye sordu Ali öğretmen. – Evet, öğretmenim dedi Fatih. Camı kırdığımı Allah gördü. Melekler de gördüler ve kaydettiler. Üstelik yanlışlıkla kırdığımı da kaydetmişlerdir. Çünkü bilerek yapmadım...”(Arslan: 20) der. Hikâyenin devamında sınıflarına doğru yürürken Fatih yanındaki arkadaşlarına şöyle söylüyordu: “İyi ki iyi ve kötü yaptığımız her işi kaydeden melekler var. Bunu bildiğimiz için davranışlarımıza dikkat ediyoruz. Hatta yaptığımız zaman da düzeltmek için uğraşyoruz.” (Arslan: 20-21) Hikâyenin devamında eve geç kalmamak için acele eden çocuklar kendi aralarında konuşurlar. Bir çocuk (Fatma) şunları söyler: “Geç gidersek anne ve babamız merak eder ve üzülür. Yaptığımız her işi yazan melekler de “Fatma bugün anne ve babasını üzdü.” diye yazarlar. Şimdi biz zamanında gittiğimiz için anne ve babamız meraklanıp üzülmeyecek. Bir de eve vardığımızda yanaklarına bir öpücük kondurduk mu melekler bizim için ne güzel şeyler yazarlar kim bilir...” (Arslan: 26) Meleklerin her yapıları kayıt altına alması davranış ve isteklerini kontrol altında tutamayan sezgisel ve somut dinî düşünüş çağındaki küçük çocuklarda psikolojik sorunlara yol açabilecektir. (Bk. Öztürk 1981: 206-210) Çocuklara yazıcı melekleri anlatmanın farklı yollarını bulmak uygun olacaktır. Bu meleklerin insan hayatındaki önemi ve fonksiyonu üzerinde durulmalı, onları soyut dinî düşünceye henüz geçememiş çocuklara, kendilerini takip eden bir ajan ya da baskı ve korku unsuru olarak göstermekten vazgeçilmelidir.

Hikâyede Ayşe melekler hakkında şu bilgiyi verir: “Melekler nurdan yaratılmış varlıklardır. Erkek ve dişilikleri yoktur. Devamlı olarak Allah’a kulluk ederler. Günah işlemezler. Yemezler, içmezler uyumazlar.” (Arslan: 24) Çocuklara meleklerle ilgili verilen bilgide onların cinsiyetlerinin olmaması özellikle soyut dinî düşünceye geçmemiş çocuklar için anlaşılmasız olacak ve somutlaştırılmak istenecektir. Çocukların bunu kavramasını sağlamak için çeşitli çizgi film kahramanlarından faydalanarak benzetmelere başvurmak bir yol olabilir.

2.4.4. Kaza ve Kader

Çocuklara yaratılmış olan her şeyin bir hikmeti olduğu öğretilmek istenmektedir. Hikâyede büyük teyze bunu küçük kıza şöyle açıklar: “...Yüce Rabbim neyi yarattı ise onda bir hikmet vardır. Yani o muhakkak bir işe yarar, boş değildir. Zaten Kur’an’ı Kerim’de de yeryüzünde boş yaratılmış hiçbir şey olmadığı anlatılır. İnsanın da yeryüzüne bakıp düşünmesi istenir.” (Gülcan: 12) Bir şeyin hikmetinin olması çocuklar tarafından anlaşılması güçtür.

Hiçbir şeyin boşuna olmadığı ancak soyut dinî düşünce biçimine sahip çocuklarca idrak edilebilecektir.

Kader ve kazayı anlatmak üzere hikâyede Hızır ve Musa kıssasına yer verilmektedir. Hızır bir çocuğu öldürür ve bunu Musa'ya şöyle açıklar: “O çocuğun anne ve babası çok iyi ve inançlı insanlardı. Çocuk ise büyüyünce inançsız biri olacak, insanlara kötü davranacaktı. Allah, o çocuktan daha hayırlısını anne ve babasına verecekti. Kıyamet günü çocuklarından memnun olmaları için öldürülmesini istedi. Ben de bunu Allah istediği için yaptım.” (Çalıkçı: 18) Çocukların bu hikâyeyi tam anlamıyla kavraması zor olacaktır. Onlar Allah'ın niye birisinin öldürülmesini isteyeceğini sorgulayacaktır. Bunu algılamakta güçlük çeken çocuklar toplumunda var olan ölüm ve öldürme olaylarına da farklı anlamlar yükleyebilirler. Üstelik bu konunun yetişkinler tarafından dahi anlaşılması zorluklar taşırken, burada çocukların algı biçimi daha çok dikkate alınmalıdır.

Hikâyenin devamında Hızır Musa ile yolculuğunda bir gemiyi deler ve bunun sebebini şöyle açıklar: “Gemi deniz ticaretiyle uğraşan birkaç yoksulun malıydı. Uğrayacakları limanda zalim bir hükümdar vardı. Bu hükümdar sağlam gemileri sahiplerinden zorla alıyordu. Allah bu gemiyi delmemi istediği için ben de deldim. Böylece yoksulların gemisi kusurlu olacak, gemi yine sahiplerinin elinde kalacaktı, dedi.” (Çalıkçı: 17) Hızır'ın Musa'ya tepkisinden ve gemiyi delmesini açıklamasından; çocukların yanlış veya hatalı gibi gözükten davranışlara ses çıkarmamayı, yapılan şeyleri sorgulamamayı öğrenme ihtimali bulunmaktadır. Bir başka olayda Hızır yolda yıkılmak üzere olan duvarı tamir eder ve bundan para almaz. Bunu da şöyle açıklar: “O duvar köyde yaşayan iki yetim çocuğa aitti. O duvarın altında babalarından kalan bir hazine vardı. Rabbim o çocuklar büyüyene kadar hazinenin saklı kalmasını istedi. Aksi takdirde duvar yıkılacak, hazine açığa çıkacaktı. Çocuklar da küçük oldukları için onu koruyamayacaktı, Allah ne dilediyse ben onu yaptım.” Hızır ve Musa'nın birlikteliğinde geçen olaylarda anlatılmak istenen “Allah'ın bilmesi” konusunu, soyut dinî düşünüş becerisi gelişmemiş çocukların kavraması mümkün gözükmemektedir.

Hikâyede ayrıca kader konusunda “insanın bilmesi” ile “Allah'ın bilmesi” arasındaki fark, karşılaştırma yapılarak açıklanmak istenmektedir. Ahmet annesine verdiği sözü unutarak terli terli su içer ve hastalanır. Annesinin onun hasta olacağını “bilmesi” ile “istememesi” üzerinde düşünürken şu sonuca varır: “Allah her şeyi kuşatan bilgisiyle bizim yapacaklarımızı biliyor. Allah'ın bilmesi bizi bunu yapmaya zorlamıyor. Evet, dün Şeyma öğretmene bir soru sor-

muştı. Onun üzerine de bunları konuşmuşlardı. Sonra kendi kendine güldü. Ne kadar da saçma şeyler düşünmüşüm. Annem sadece terleyince susayacağımı biliyordu. Susayınca da soğuk mu değil mi diye bakmadan su içeceğimi tahmin ediyordu. O yüzden beni uyarıyordu.” (Çalıkçı: 38) Annesiyle yaptığı bir konuşmada da anne oğluna “Bazı şeyleri bizden daha iyi gören Allah var. Bunu unutma. O bizim için neyin iyi veya kötü olduğunu önceden biliyor. Allah sonsuz bilgisiyle bütün olacakları önceden bilir. O yüzden neden hastalandım diye dert etmenin bir anlamı yok. Ya tedavisi daha zor olan bir hastalığın olsaydı. Allah korusun! Başımıza gelen her kötü şeyin daha da kötüsünün olabileceğini düşünüp Allah’a teşekkür etmeliyiz...” (Çalıkçı: 39) Allah’ın bilmesi ve istemesi konusu ve dolayısıyla kader konusunu ancak soyut dinî düşünceye geçmiş çocuklara açıklanması uygun olacaktır. Hikâyede geçen şekliyle sezgisel ve somut dinî düşünüş döneminde olan çocukların bunu kavraması güçtür. Ayrıca böyle bir anlatımla çocukların başlarına gelen musibetleri sorgulamadan şükretmeyi öğrenmeleri de muhtemeldir.

Kader konusuyla ilgili hikâyede geçen “De ki: “Bizim başımıza ancak Allah’ın bizim için yazdığı şeyler gelir. O, bizim yardımcımızdır. Öyleyse müminler, yalnız Allah’a güvensinler” Tevbe 51. (Çalıkçı: 40) ayet de çocuklarca çok somut anlaşılmaya ve sonucunda yanlış çıkarımlarda bulunmaya müsaittir.

2.4.5. Ölüm ve Ahiret

Hikâyede Abdülhay kazandığı paranın bir kısmıyla eve erzak alır diğer kısmıyla da yoksul ve kimsesizlere yardım eder. Yaptığı iyiliğin tekrar ona nasıl döneceğine ilişkin şunları söyler: “Bu bizim asıl kendimize ayırdığımız para. Bu dağıttığımız para hiç yok olmuyor, ahirette yaşayacağımız hayatta, gerçek hayatta bize destek olacak...” (Abak: 10) Çocuklar Abdülhay’ın açıklamasında geçen “ahiretteki hayat”ı, “gerçek hayatı” anlamaya çalışacaktır. Ancak bunun ne olabileceği çocuklara verilen örneklerle somutlaşabilecektir.

Kesilen kurbanların ahirette sahiplerine yardımcı olacağı, onları sıkıntılı durumdan kurtaracağı hikâyede çok somut olarak anlatılır. Annesinin günlüğünü okuyan Abdülhay şunları bulur: “Burası herkesin birbirini ezdiği korkulu bir yerdi. Koçumuz bu büyük kalabalığın içine daldı ve birini sırtına almış olarak çıktı. Güçlü bir at gibi koşup ince uzun, tehlikeli bir köprüden kendinden emin bir tavırla geçirdi. Dikkatle bakınca o şanslı adamın babam olduğunu ve bana el salladığını gördüm: -Gördün mü Ayşegül! Kestiğimiz koç beni güvenliğe çıkardı. Çünkü onun etiyile doyan fakirler bana çok dua et-

tiler, diye sesleniyordu.” (Abak: 30) Kurban ibadetinin fonksiyon ve önemini anlamak isteyen soyut dinî düşüncedeki çocuklara bu tür anlatımlar çok basit düzeyde kalabilir. Bunun yanında soyutlamaya geçişi sağlayacak muhtevaya da açıklamalarda yer verilebilir.

Hikâyelerde ahiretle ilgili şiirler de kullanılmakta ve çocukların kavraması güç betimlemelere yer verilmektedir. “Dedemin gittiği yerde, kabrini geniş tut Allah’ım, bülbül ötsün seherde suyunu serin tut Allah’ım...” (Abak: 15) Bir başka şiirde ise “Kayıp gidiverir elinden hayatın haritası. Dikenli gül bahçeleri, dereler, tepeler, çöller, vahalar, Esen rüzgârın durmasıyla unutulmuş bir hayal olur gider. O zaman beklersin, gerçek hayatın gerçek kapısı önünde. Artık diğer bütün kapılar yalan, bütün kapılar yerle bir.” (Abak: 28), mısraları çocukların kavraması için oldukça soyut kalmaktadır.

“Ahirete göç” hikâyede “kapı” sembolüyle anlatılmaktadır. “Kapılar vardır odalardan odaya açılır. Kapılar vardır sokaklara, caddelere... Bir kapı da vardır ki hepsinden farklı olarak artık geri dönülmeleyen bir noktadan, sonsuzluk yurduna açılır. Kimi insanlar bu dünya ötesine açılan kapının, bir hiçliğe, bir boşluğa açıldığını, kimi insanlar da o kapının hiç olmadığını zannederler. Bu yüzden işte kimisi başı dimdik girecek öbür dünyaya, kimisi boynu bükük.” (Abak: 44) Somut dinî düşüncede olan çocuklar “sonsuzluk yurduna açılan kapıyı” ve “bu dünyanın ötesine açılan kapının” veya “boşluğa açılan kapının” ne anlama geldiğini anlamada güçlük çekeceklerdir. Aynı şekilde “Başı dimdik ve boynu bükük girmek” ifadesi de soyut dinî düşüncede olmayan çocuklar için literal anlam taşıyabilecektir.

Dünyada çekilen sıkıntı ve üzüntülerin ahirette mükâfatlandırılacağı ve ölümden sonra öteki âlemde yaşantının olacağı, Abdülay’ın ablasına yazdığı bir mektupla çocuklara anlatılmak istenir. Abdülhay ablasına adeta öğüt verir gibi şunları yazar: “Yaşadığımız acı ve üzüntülerin karşılıksız olduğunu sanmıyorum. Bunları gören biri vardır. O, bizim yaratıcımızdır. Bu dünyada olmasa öteki âlemde çektiğimiz sıkıntıların karşılığını verecektir. Yeter ki biz O’na olan inancımızı kaybetmeyelim. Zaten dünya dediğimiz tek mekân değil ki. Farklı bir âlemde hesap olmasaydı, vefat edenlerin toprak altında çürüyen fareden farkı kalmazdı. O zaman bütün çocuklar kesilen kurbanlara ağlardı. İnsanların aralarında adalet aramazdı... Halbuki Sevgili Peygamberimiz, dünyayı yolculuğa çıkmış kimsenin gölgeleneceği bir dinlenme yeri, bir ağaç altı olarak görmemiş miydi? Bu kısa molada bunca telaşa ne gerek var? Sen güzel ellerinle o ağaç altında bir güzellik bırak. Senden sonra gelenler faydalansın. Sen öte âlemdeyken senin için dualar etsinler abla.” (Abak: 20-21)

Başka bir âlemin varlığı ile ilgili olarak küçük kızın, büyük teyzeye ilişkin şu duygularına yer verilir: “Acaba büyük teyze kaç yaşındadır? Sormak hiç aklıma gelmemiştir ama çok büyük olması gerekir. ...Namaz kılarken örttüğü beyaz başörtüsü yüzünü iyice gizliyor. Dua edip ellerini yüzüne kapattıkça da sanki kayboluyor. Sonra yeniden bu dünyaya geliyor. Sanki başka bir dünyaya gidiveriyor, oradakileri görüyor ve sonra da gelip bana anlatıyor.” (Gülcan: 33). Büyük teyzenin hangi âleme gidip geldiği belli değildir. Hikâyede geçen “Oradakileri görmekten” kastın ne olduğu açık değildir.

Hikâyede ölümün bir melek vasıtasıyla gerçekleştiği anlatılır. Ayşe, annesinin Azrail’i sevip sevmediğini sorgular çünkü melek onun anneannesini ve dedesini elinden almıştır. Ayşe şunları düşünür “Azrail’in görevi de bizde emanet olan canı, sahibine, yani Allah’a geri götürmektir. İşte onun için Azrail görevini yaptı ve dedem öldü. Ama Allah’ın dilediği zamanda. Ne bir dakika önce, ne de bir dakika sonra. Çünkü bütün melekler gibi Azrail de sadece Allah’ın emirlerini yerine getirir. Azrail’e kızmakta haksız olduğuna karar vermişti.” (Arslan: 44) Soyut dinî düşüncede olmayan çocuklar Azrail’in “canı alıp Allah’a götürmesini” anlamlandırmakta güçlük çekecektir. Tanrı’yı antropomorfik düşünen çocuklarda bu olayın anlaşılması dinî gelişim açısından zor görünmektedir. Çocuğa göre ölüm konusu bizatihi anlaşılması güç konular arasında yer alırken, hikâyede ölüm emrini veren de “Allah” olarak vurgulanır. Ölümüne yakından tanık olan çocukların bunu bu kadar basit şekilde anlamalarında ve sonrasında Allah’a sevgi duymalarında olumsuzluk oluşacaktır.

Bir başka hikâyede ölüm “kapı” sembolü ile anlatılarak soyutlamalar yapılmaktadır: “Bu kapı geri dönülmez kapıdır. Bu kapı, sonsuzluğa açılan kapıdır. Zamanı gelince her çağrılan gider ve yalnız ona açılır bu kapı. Orada hiç kimseye haksızlık yapılmadığı gibi her şeyin karşılığı fazlaca verilir. Adalet kapısıdır o, gerçek hayata geçiş kapısıdır. ...Her canlının geçeceği kapıdan!... Vücudumuzu bırakıp ruhumuzla özgür bir kuş gibi uçacağımız kapıdan...” (Abak: 42)

Ölümü güzel olan veya güzel ölen insanlar konusunda hikâyede Ayşe’nin dedesi örnek verilmektedir. “Ne var ki güzel bir bahar günü dedesi öldü. “Hiç acı çekmeden, çok güzel öldü.” dediler. Sabah namazı için kalkmış, abdestini almış, namazını kılmış ve seccadenin üzerinde ruhunu teslim etmiş. Ölürken Ayşe’nin annesi yanındaymış, o anlatmıştı bunları. Müminlerin, iyi insanların canını çok güzel almış ölüm meleği. Can emanetini alıp Allah’a götürmüş. O zaman böyle konuşmuştu komşu teyzeler.” (Arslan: 43) Somut dinî düşün-

cede olan çocuklar açısından “can almak”, “can emanetini Allah’a götürmek” sıkıntılı olabilecek, anlaşılmayacak ifadeler olarak gözükmektedir. Ayrıca yakınında çok kötü ölen (hikâyeye göre namaz kılarken ölmeyen!), yanan, boğulan insanlar olmuş ise bu çocuklara durumu anlatmak güçlük doğuracaktır. Güzel ve çirkin ölüm tasniflerine girmek yerine, canlılar için ölümün doğal bir süreç olduğuna vurgu yapılması uygun olacaktır.

Abdülhay ablasına, günlüğüne yazdığı bir masalı okuyarak onu öteki âlem hakkında düşündürmek ister. Bu masalda çok zengin ve cimri biri öldükten sonra mezarına gömdüğü mallarının üzerine gömülmeyi vasiyet eder. Ancak gömülen adamın mezarı, hırsızlar tarafından açılır ve onun cesedi dışarıda kalır. Böylece adam yabani hayvanlara yem olur. (Abak: 22) Aslında hikâyede cimrilik etmemek, paylaşmak öğretilmek istenirken, ölmüş biri hakkında çocukların psikolojilerini etkileyecek bir örnek verilmektedir. Somut dinî düşünen çocuklar cimrilik etmek, para biriktirmek üzerine değil de daha çok ölmüş kişinin cesedine olanlara odaklanabilirler. Burada farklı bir anlatımın tercih edilmesi faydalı olacaktır.

Sonuç ve Öneriler

Araştırmanın çerçevesinde sonuç ve önerileri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Hikâyelerde Kur’an, ölüm, melek, sabır konularında bilerek ya da bilmeden çocuklar uygun olmayan davranışlara yönlendirilmektedir. Doğrudan teolojinin alanına giren konuların çocuklara aktarımında uzmanlardan (teologlar, din pedagogları, ressam ve edebiyatçılar) destek alınmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Hikâyelerde çocukların gelişimine aykırı içerikler mevcuttur. Fantastik olmayan hikâyelerde; çocuğun bilmediği şeyleri sormaması, gücünü aşan veya yapması mümkün görünmeyen şeyleri yapması (ölüm karşısında ağlamaması, kaşık yapıp satarken dünyayı gezmesi gibi) çocuk gelişimi açısından mümkün değildir. Bu ve benzeri durumlar/anlatıların hikâyelerde bulunması sebebiyle çocukların ihtiyaç, beklenti, bilişsel, fiziksel ve sosyal gelişimlerine uygun olmayan içeriklerin kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Kur’an’ı Kerim, Allah, melek, kaza ve kader, ölüm ve ahiret konularında çocukların dinî gelişimlerinin dikkate alınmadığı ve ancak soyut dinî

düşünceye sahip çocukların kavrayabileceği muhtevanın kullanıldığı sonucuna varılmıştır.

- Hikâyelerde dinî konuların, sanat ve edebiyattan yararlanılmaksızın daha çok öğretici bir kaygıyla yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Söz konusu durum, çocukların sanat ve estetik becerilerini geliştirmekten, eğlendirmekten, meraklandırmaktan ve aynı zamanda eleştirel düşünceyi sağlamaktan ziyade hazır elde edilmesi gereken bilgilerin çocuklara aşılınması şeklinde olmuştur.
- Hikâyelerde ölüm, ahiret ve melek konularının çocuklara bilgi vermek amacıyla ele alınış ve açıklanış şeklinin, onların psikolojilerinde oluşabilecek tahribatlar göz önüne alınmadan aktarıldığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Dinî gelişimi destekleyen hikâye gibi çocuk yapıtlarında disiplinler arası çalışmalar yapılmalıdır. Böylece eserlerin “çocuğa göre” ve “yaşam tecrübesi”ne uygun, teolojik verilere aykırı olmayacak şekilde oluşturulması kolaylaşacaktır.
- Çocukların dinî gelişimlerini dikkate alan eserlerin yapımında çalışmaların hangi yaş ve kademeye uygun olduğunun belirtilmesi, ebeveyn ve öğretmenlere eser seçiminde destek olacaktır.
- Çocuklara yönelik dinî içerikli eserlerin hazırlanmasında “konu”dan çok “çocuk” esas alınmalıdır. Bir konuyla ilgili bilinen ve değer ifade eden bilginin tamamını vermeye çalışmak yerine; çocukların ilgi, ihtiyaç ve gelişim seviyesi mevcut muhtevanın ne kadarını, nasıl kavramaya uygundur? sorusu dikkate alınarak eserler oluşturulmalıdır.

Kaynaklar

- Abak, Ayla (2009). *Sonsuz Hayat Ahiret Yurdu*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Arslan, Elif (2009). *Bizim İçin Dua Eden Melekler*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Akçay, Elif (2010). *Çocuklara Yönelik Dinî Süreli Yayınlarda Çevre Konusunun Din Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aytaş, Gıyasettin (2007). Müzakere, Diyanet İşleri Başkanlığı, *III. Dini Yayınlar Kongresi, Tebliğler-Müzakereler, 28-30 Ekim 2005*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, ss. 37-47.

- Bulut, Mehmet (2001). “Diyanet İşleri Başkanlığının Yayın Faaliyetleri”. *İslâmiyat*, C: 4, S:1, Ocak-Mart, ss.61-72.
- Celepoğlu, Ayşegül (2007). “Sesli ve Görüntülü Yayınlar”, *Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı*, Ed: Yılar, Ömer; Turan, Lokman, Ankara: PegemA Yayıncılık, ss. 52-66.
- Çalıkçı, Ayşenur (2009). *Onun Dediği Olur Kaza ve Kader*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Demirbağ, Hatice (2009). *Yol Gösterici Kutsal Kitaplar*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Demiryürek, Gökçe (2009). *Türkiye Çocuk, Diyanet Çocuk ve Ebe Sobe Çocuk Dergilerinin Yapısal Özellikler Bakımından Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Rize: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Elias, John L. (2004). “Ronald Goldman: Dinî Gelişim Psikolojisi”, Çev: Ali Rıza Aydın, *Birey ve Din, Din Psikolojisinde Yeni Arayışlar*. İstanbul: İnsan Yayınları, ss.85-100.
- Gülcan, Rabia (2009). *Beni ve Her Şeyi Yaratan Allah*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Karaca, Faruk (2007). *Dinî Gelişim Teorileri*. İstanbul: dem Yayıncılık.
- Kaya, Nihat (1995). *Diyanet İşleri Başkanlığı Süreli Yayınlarında Çocuklara Din Öğretimi*, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ..
- Kurt, Hafize Esra (2008). *Diyanet Aylık Derginin Yetişkin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mayring, Philipp (2011). *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş*. Çev: Adnan Gümüş, M. Sezai Durgun, Ankara: BilgeSu yayınları.
- Mert, Necati, (2007). “Türkiye’de Çocuk Yayıncılığının Dünü, Bugünü”, Diyanet İşleri Başkanlığı, *III. Dini Yayınlar Kongresi, Tebliğler-Müzakereler, 28-30 Ekim 2005*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, ss. 27-32.
- Neuman, W. Lawrence (2010). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri 2*. Çev: Sedef Özge, İstanbul: Yayınodası Yayınları.
- Punch, Keith F. (2005). *Sosyal Araştırmalara Giriş*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Oğuzkan, A.Ferhan (2006). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Öztürk, Mualla (1981). “Din Eğitimi ve Çocuk Ruh Sağlığı”. *Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri, 23-25 Nisan 1981*, Ankara: İlahiyat Vakfı Yayınları, ss. 206-210.
- Sever, Sedat (2010). *Çocuk ve Edebiyat*, İzmir: tudem Yay. 5.baskı.
- Şirin, Mustafa Ruhi (2007) “Çocuk edebiyatı nedir?”, *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*. Ankara: Kök Yayıncılık, s. 16.
- Yaşa, Pervin Ayşe (2009). *En Güzel Örnek Peygamberler*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Yıldırım, Ali; Şimşek, Hasan (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldız, Zafer (2004). *Diyanet Çocuk Dergisinde Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zengin, Ahmet Yaşar; Zengin, Nesrin (2007). *Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Truva Yayıncılık.
- <http://www.diyaret.gov.tr/yayin/default.asp> (20.09.2011).
- http://www.diyaret.gov.tr/yayin/sd_dizilerine.pdf (20.09.2011).